

ВІДГУК

**офіційного опонента Данілавічюте Еяни Анатоліївни,
кандидата педагогічних наук, старшого наукового співробітника
на дисертацію Тенцер Лесі Вікторівни
«Діагностика та корекція дисграфії у молодших школярів»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних
наук за спеціальністю 13.00.03. – корекційна педагогіка**

Фіксація інформації, яка є продуктом мовлення, що звучить, складає основну функцію письма. Відбувається цей процес завдяки графічним знакам і має на меті передачу лінгвістичних даних на відстані, а також уможливує їхнє збереження у часі. Письмо за своїм сенсом є подібним мові, і має прояв через кінцеву кількість стандартно-відтворюваних графічних одиниць (графем) та правил їхнього комбінування. Графіка окреслює регламент відповідності між буквами та фонемами – правила читання та написання. За вибір між можливими у графіці засобами фіксації на письмі конкретних слів і морфем є відповідальною орфографія. Достатній рівень сформованості зазначених складових є надійною запорукою використання писемного мовлення як інструменту для опанування знань не лише з предметів мовного циклу, а й інших, що складають зміст навчання у середніх та старших класах закладів освіти. Водночас інформаційна ера, складові якої стрімко набирають обертів, висуває особливі вимоги до умінь передавати і приймати відомості за допомогою писемного мовлення. Ось чому саме воно може не лише виступати одним з найвиразніших індикаторів успішної життєдіяльності особистості в суспільстві, але і створювати суттєві перешкоди у набутті досвіду за причини недосконалості.

Присутність порушень писемного мовлення у школярів різного віку є на сьогодні широко висвітленою у наукових і методичних джерелах як з точки зору кількісних показників (наявності помилок, що характеризують писемну продукцію), так і з точки зору вивчення симптоматики

(особливостей прояву), причин і механізмів виникнення (О. Аркадьєва, Н. Голуб, О. Гопіченко, Е. Данілавічюте, Л. Коваль, О. Корнев, Р. Лалаєва, Т. Пічугіна, Л. Парамонова, І. Садовнікова Є. Соботович, В. Тарасун, Н. Чередніченко та ін.). Логопедична спрямованість і мультидисциплінарність підходу до вивчення означеної проблеми дали змогу створити потужний методичний інструментарій, що уможлиблює поступове удосконалення навички письма, залишаючи вчителю-логопеду провідну роль у організації цього процесу. Водночас зростання кількості дітей з порушеннями писемного мовлення у закладах освіти, з одного боку, впровадження інклюзивної освіти, з іншого, – загострюють проблему дефіциту таких засобів впливу, які би дали змогу враховувати природу труднощів у процесі організації не лише суто логопедичних занять з дитиною, а і озброїли усіх педагогів та батьків дітей сучасними технологіями кваліфікованої підтримки, незалежно від типу закладу освіти або іншого місця надання допомоги дитині. Роль вчителя-логопеда за таких умов дещо змінюється: зростає необхідність професійного співробітництва з метою екстраполяції вузькопрофесійного досвіду на всю територію освітнього простору дитини, осередком якої виступають уроки української мови у молодших класах, вимагаючи нових знань щодо ефективного підпорядкування розвивального середовища вирішенню ключового завдання – поступового усунення порушень писемного мовлення. Відтак удосконалення шляхів виявлення і подолання означеного дефіциту аргументує нагальність дослідження на тему «Діагностика та корекція дисграфії у молодших школярів» Тенцер Л.В.

Аналіз основного змісту роботи дає підстави констатувати, що дисертація структурована в належний спосіб, чітко сформульовано науково-категоріальний апарат, мету, завдання, об'єкт, предмет, теоретико-методологічну основу дослідження.

Проблема, репрезентована автором, викликає значний інтерес не лише тому, що її вирішення має на меті теоретичне обґрунтування та

експериментальну перевірку ефективності психолого-педагогічних засобів діагностики і методичного комплексу логопедичної роботи з корекції дисграфічних порушень у молодших школярів, але і тому, що вимагає узагальнення багаторічного вітчизняного досвіду організації навчального процесу на уроках української мови з дітьми, які мають порушення письма різного ступеня прояву. Це своєю чергою обумовлює необхідність контекстуального вирішення проблеми з огляду на зміст програм і підручників навчання мови.

Аналіз результатів педагогічних, психологічних, психолінгвістичних клініко-психологічних, нейропсихологічних досліджень, а також досліджень в галузі педагогічного досвіду дав змогу авторові зосередити увагу на розкритті ключових понять, що пов'язані з рівневою організацією письма, класифікацією дисграфій, існуючим змістом логопедичної роботи з учнями звичайних і спеціальних закладів освіти, що дало змогу дійти висновку про практичну відсутність чистих форм дисграфії, а відтак – необхідність розроблення такого комплексного інструментарію, який би відрізнявся гнучкістю та точністю визначення і подолання конкретних помилок, що можуть мати різні механізми виникнення, притаманні одній дитині.

З огляду на зазначені результати аналізу, автор дійшла висновку про необхідність побудови дослідження у двох напрямках: першому – орієнтовно-аналітичному, цінність якого полягала у визначенні не лише ступеня прояву дисграфії, а і рівнів сформованості навички письма; другому – каузальному, зміст якого, на відміну від вже традиційного у вітчизняній логопедії, що присвячений вивченню механізмів виникнення дисграфічних помилок, був доповнений надзвичайно важливою складовою – мотиваційною, яка передбачала дослідження ступеня сформованості інтенцій і вольових зусиль для їхнього втілення в процесі писемної діяльності, яка на перших етапах навчання завжди складає певну трудність внаслідок її позаприродної організації з точки зору послідовності залучення складових психологічної структури письма, що суперечить їхньому онтогенетичному становленню у

контексті алгоритму розвитку мовленнєвої функції. На основі означеної структури дослідження, яку репрезентовано у вигляді діагностичної моделі, автором було здійснено науковий пошук, що дав змогу отримати нові, цінні для логопедичної науки і практики відомості. Так, у процесі аналізу і узагальнення результатів було виявлено не лише різні типи помилок, їхнє співвідношення, три різних групи механізмів, але визначено характеристики недосконалості технічного аспекту письма та встановлено тенденції її прояву. Цікавими є дані про кількісні показники прояву помилок внаслідок хронічних соматичних захворювань, причин соціального характеру, особливостей розвитку емоційно-вольової сфери. Висновки, що було зроблено на основі констатувального етапу дослідження, було підтверджено статистичною обробкою даних за допомогою критерію Пірсона.

Розробка автором дисертаційного дослідження комплексної трьохетапної системи подолання помилок писемного мовлення базувалася на отриманих у процесі констатації даних і була репрезентована за допомогою авторської багатофункціональної методики «Письмо без зошита та ручки» (ПБЗР) (авторське право № 101449, опуб. 28.12.2020 р.), сутність якої полягала у поступовому переході від доступних розвиткові дитини матеріальних опор до діяльності на основі уявлень, що свідчило про найвищий рівень сформованості необхідних навичок. Результати формувального експерименту, підтверджені аналогічною констатувальному етапу наукового пошуку статистичною обробкою, продемонстрували високий ступінь ефективності означеної методики.

Важливим моментом новизни дослідження, на наш погляд, є і конкретизація багатофункціональності запропонованої експериментальної методики через спільність деяких механізмів виникнення дисграфії і дизорфографії у дітей як з порушеннями усного мовлення, так і з фонетично чистим мовленням, що безперечно є необхідною інформацією для подальших досліджень.

Слід відзначити і адекватну меті дослідження статистичну обробку автором отриманих результатів, що значно підвищує рівень їхньої достовірності.

Наукові результати дослідження мають достатній рівень вірогідності та впровадження шляхом публікацій, виступів та обговорень на міжнародних та науково-практичних конференціях. Автореферат і публікації автора в цілому відбивають зміст дисертації.

Водночас вважаю за потрібне зупинитися на пропозиціях та зауваженнях, що мають місце у дисертаційному дослідженні.

1. Автором дисертаційного дослідження представлено ґрунтовний аналіз наукових і методичних джерел вітчизняних розвідок та наукових пошуків найближчого зарубіжжя, результати яких здебільшого збігаються з огляду на спільні витоки їхньої організації через спільне історичне минуле. Водночас проблема порушень писемного мовлення турбує науковців і практиків усього світу і результати сучасних зарубіжних досліджень останніх десятиріч (Ehri, 2000; Gough & Tunmer, 1986; Kamhi & Catts, 2012; Tunmer & Chapman, 2007, 2012) були би корисними як у інформативному, так і у порівняльному контексті, проте не представлені в роботі.

2. Запропонована автором діагностична модель носить прогностично-організаційний характер і передбачає визначення усіх можливих помилок, що характеризують писемну продукцію учнів, проте другий напрям відразу націлений на конкретний тип помилок, про що свідчить їхня вказана назва – «фонемографічні». Висновку про переважну більшість саме такого типу помилок автор доходить лише в процесі дослідження. Отже, вважаємо, що логічна послідовність процедур дослідження недостатньо ретельно відображає його фактаж.

3. На констатувальному етапі автор використовує такі назви для окреслення виділених напрямів дослідження: «орієнтовно-аналітичний» і «аналіз механізмів фонемографічних помилок», що, як видно, не є одноманітними з точки зору лінгвістичного оформлення. Вважаємо за

доцільне назвати другий напрям «каузальним» для подальшого використання.

4. Методика формувального етапу дослідження містить систему завдань, у тому числі авторських, де активно використовується ще одна форма писемного мовлення – читання. Водночас відсутні окремі відомості щодо ступеня її сформованості, врахування особливостей її розвитку у процесі експериментального навчання, спільності або відмінності прояву порушень алгоритму перебігу читання і письма. Відомо, що більшість зарубіжних досліджень розглядають ці порушення у контексті єдиної дефініції – «дислексія». На нашу думку, присутність у роботі такої інформації значно збагатила би існуючий арсенал даних і додала ще більшої вагомості новизні роботи.

5. Оформлення дисертаційного дослідження супроводжується деякими технічними та стилістичними помилками.

Незважаючи на окремі недоліки, та враховуючи, що дисертація є самостійним, завершеним дослідженням актуальної для спеціальної педагогіки проблеми виявлення і подолання порушень писемного мовлення молодших школярів, вважаю, що її автор Генцер Л.В. заслуговує на присвоєння їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.03 – корекційна педагогіка.

Кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувачка відділу логопедії
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України

Данілавічюте Е.А.

